

Віталій Микитин,

кандидат юридичних наук, старший викладач
кафедри цивільного права і процесу
юридичного факультету
Тернопільського національного
економічного університету

Ірина Мариняк,

студентка VI курсу юридичного факультету
Тернопільського національного
економічного університету

ПРОБЛЕМИ ПРАВОВОГО СТАТУСУ ЗЕМЕЛЬ ВОДНОГО ФОНДУ УКРАЇНИ

Досліджено законодавче забезпечення правового урегулювання використання й охорони земель водного фонду та мотивування пропозицій відносно поліпшення законодавства у зазначеній галузі.

Ключові слова: *землі водного фонду, склад земель водного фонду, прибережні захисні смуги, правове регулювання земель водного фонду, водні правовідносини.*

Микитин В., Мариняк І.

Проблемы правового статуса земель водного фонда Украины

Исследовано законодательное обеспечение правового урегулирования использования и охраны земель водного фонда и мотивировка предложений относительно улучшения законодательства в указанной области.

Ключевые слова: *земли водного фонда, состав земель водного фонда, прибрежные защитные полосы, правовое регулирование земель водного фонда, водные правоотношения.*

Mykytyn V., Maryniak I.

Problems of the legal status of lands of the water fund of Ukraine

The article deals with the legislative provision of the legal regulation of the use and protection of land of the water fund and the motivation of proposals in relation to the improvement of legislation in the industry.

Keywords: *land of water fund, composition of lands of water fund, coastal protective strips, legal regulation of land of water fund, water legal relationships.*

Постановка проблеми у загальному вигляді та її зв'язок із важливими науковими та практичними завданнями. Проблеми правового статусу земель водного фонду часто цікавили юристів як в Україні, так і за кордоном. У даний час регулювання правовідносин щодо приналежності, охорони, використання та відтворення даної категорії земельного фонду країни є досить недосконалим з ряду причин, серед яких їх незадовільне екологічне становище на території країни; необхідність внесення змін та оновлення земельного законодавства, що нині має чинність; потреба включити землі водного фонду, водоохоронні зони у структуру екомережі України. Саме вищенаведене зумовило потребу в даному дослідженні.

Аналіз останніх досліджень і публікацій, в яких започатковано розв'язання даної проблеми і на які спирається автор, виділення невирішених частин загальної проблеми, котрим присвячується означена стаття. Питання регламентації правовідносин у галузі використання, охорони та приналежності земель водного фонду як одного з видів земель України досліджувались у працях вітчизняних правників С. О. Боголюбова, О. М. Дроваль, Б. В. Єрофєєва, С. М. Міненко, А. К. Соколова тощо.

Проте проблема формулювання правового підґрунтя урегулювання правовідносин в галузі використання, охорони та відтворення земель водного фонду України у різноманітних аспектах, а саме як самостійної категорії земельного фонду, його складової – земель водного фонду України з урахуванням потреби у правовій охороні, не досліджувалася.

Формування цілей статті. Метою даної статті є з'ясування рівня урегульованості правовідносин у галузі охорони, відтворення, використання земель водного фонду, а також перспектив їхнього розвитку. Виходячи з мети, основними завданнями є установити правовий характер поняття «землі водного фонду», його особливості; розглянути положення діючих нормативно-правових актів у сфері

© Віталій Микитин, Ірина Мариняк, 2017

дослідження; охарактеризувати теоретичні висновки стосовно виявлених прогалин в законодавстві України та подати науково вмотивовані пропозиції відносно поліпшення чинного законодавства країни з даних питань.

Виклад основного матеріалу дослідження з повним обґрунтуванням отриманих наукових результатів. У навколишньому природному середовищі вода відіграє важливу роль. Нею забезпечується економічне, соціальне, екологічне життя як людства, так і рослинного та тваринного світу нашої планети. Як складова доквілля, вода пов'язана з певними земельними ділянками, що носять назву землі водного фонду [4].

Даний аспект досить детально урегульовується відповідним законодавством в Україні. Одним з таких нормативно-законодавчих актів є чинний Земельний кодекс України, у якому цій проблемі приділено серйозну увагу. Так, ст. 19 ЗК України виділяє землі водного фонду в окрему категорію. До цих земель, відповідно до глави 12, належать землі, зайняті: а) морями, річками, озерами, водосховищами, іншими водними об'єктами, болотами, а також островами, не зайнятими лісами; б) прибережними захисними смугами вздовж морів, річок та навколо водойм, крім земель, зайнятих лісами; в) гідротехнічними, іншими водогосподарськими спорудами та каналами, а також землі, виділені під смуги відведення для них; г) береговими смугами водних шляхів; г) штучно створеними земельними ділянками в межах акваторій морських портів [2].

Окремими приписами ЗК України висвітлюється право на землі водного фонду (ст. 59); визначення поняття «прибережні захисні смуги» (ст. 60); обмеження у використанні земельних ділянок прибережних захисних смуг уздовж річок, навколо водойм та на островах (ст. 61); обмеження у використанні земельних ділянок прибережних захисних смуг уздовж морів, морських заток і лиманів та на островах у внутрішніх морських водах (ст. 62); смуги відведення (ст. 63); берегові смуги водних шляхів (ст. 64). Дані статті визначають загальні правила відносно використання й охорони цих видів земель водного фонду [2].

Проте і в інших чинних нормативно-законодавчих актах України урегульовується досліджувана проблема. Так, у чинному екологічному законодавстві про надра, тваринний світ тощо міститься велика кількість норм, що пов'язані з цими природними об'єктами (землею, водами, фауною та флорою тощо).

Так, ст. 85–93 Водного кодексу України закріплюють положення стосовно водного фонду, водоохоронних зон, зон санітарної охорони. Цим нормативним актом визначаються земельні, гірничі, лісові правовідносини, так само й відносини стосовно використання та охорони рослинного та тваринного світів, територій та об'єктів природно-заповідного фонду, атмосферного повітря, виключної (морської) економічної зони та континентального шельфу України, які постають під час використання водних об'єктів, регламентуються відповідним чинним законодавством України (ч. 3 ст. 2 ВК України). Тому, виходячи з вищенаведеного, можемо відзначити, що на законодавчому рівні зафіксовано розмежування водних та інших екологічних правовідносин [1].

Велику роль відіграють міжнародні нормативно-правові акти, які регулюють міжнародні водні правовідносини України як незалежної держави. До них слід віднести такі конвенції: «Щодо втручання у відкритому морі у випадках аварії, які призводять до забруднення нафтою» від 29.11.1969 р.; «Про водно-болотні угіддя, що мають міжнародне значення, головним чином як середовище існування водоплавних птахів» від 02.02.1971 р.; «Про запобігання забрудненню моря скидами відходів та іншими матеріалами» від 29.12.1972 р.; «Організації Об'єднаних Націй з морського права» від 10.12.1982 р.; «Про захист Чорного моря від забруднення» від 21.04.1992 р.; «Щодо співробітництва по охороні та сталому використанню ріки Дунай (Конвенція про охорону ріки Дунай)» від 29.06.1994 р.; «Про охорону підводної культурної спадщини» від 06.11.2001 р. Україна стала правонаступницею багатосторонньої «Угоди про охорону вод ріки Тиси та її притоків від забруднення» від 28.05.1986 р., де країнами-учасниками були Угорщина, Румунія, СРСР, Чехословаччина, Югославія. Україна укладає також двосторонні угоди з прикордонними країнами щодо охорони та використання вод. Як приклад, можна навести такі угоди між Урядом України та Урядом Республіки Молдова про спільне використання та охорону прикордонних вод і Урядом Угорської Республіки з питань водного господарства на прикордонних водах [3, с. 20–22].

Відносини в галузі охорони навколишнього природного середовища, а саме щодо охорони та використання вод в Україні, регулюються ЗУ «Про охорону навколишнього природного середовища», а також розробленим відповідно до нього водним законодавством. Цей Закон містить основні еко-

лого-правові інститути, які застосовуються і у водному праві. Наприклад, це такі інститути, як право власності на природні об'єкти, управління, відповідальності, природокористування та ін.

Безперечно, ВК України є центральним законодавчим актом у галузі водного права, який розроблений відповідно до ЗУ «Про охорону навколишнього природного середовища». Крім нього, водні правовідносини врегульовані такими ЗУ: «Про виключну (морську) економічну зону України»; «Про затвердження Загальнодержавної програми охорони та відтворення довкілля Азовського і Чорного морів»; «Про внесення змін до Водного і Земельного кодексів України щодо прибережних захисних смуг»; «Про Загальнодержавну цільову програму «Питна вода України» на 2011–2020 рр.»; «Про питну воду та питне водопостачання»; «Про Загальнодержавну програму розвитку водного господарства».

Крім законодавчих актів, ВР України приймає Постанови, які спрямовані на врегулювання водних правовідносин: «Про Національну програму екологічного оздоровлення басейну Дніпра та поліпшення якості питної води»; «Про Концепцію розвитку водного господарства України» та «Про розроблення програми забезпечення населення, яке проживає на забруднених внаслідок аварії на Чорнобильській АЕС територіях, якісною питною водою».

Президент України видає укази, частина яких також регулює охорону та використання вод. Такими є Укази Президента України: «Про Положення про Державне агентство водних ресурсів України»; «Про рішення Ради національної безпеки і оборони України від 27 лютого 2009 р. «Про стан безпеки водних ресурсів держави та забезпечення населення якісною питною водою в населених пунктах України»; «Про рішення Ради національної безпеки і оборони України від 11 листопада 2002 р.: «Про стан безпеки водних ресурсів держави та якість питної води в містах і селах України»; «Про систему реагування на надзвичайні ситуації на водних об'єктах» [8, с. 67–68].

Розглянувши норми названих законодавчих актів, ми можемо констатувати, що не дивлячись на формулювання складу даних земель, у них, відсутнє визначення поняття земель водного фонду.

Потрібно зазначити, що у раніше діючому законодавстві було зафіксовано поняття земель водного фонду. Ними визначалися «землі, зайняті водоймами (ріками, озерами, водосховищами, каналами, внутрішніми морями, територіальними водами та ін.), льодовиками, гідротехнічними та іншими водогосподарськими спорудами, а також землі, виділені під смуги відводу по берегах водойм, під зони охорони тощо (ст. 44 Основ земельного законодавства Союзу РСР та союзних республік)» [6, с. 24]. Проте у даному випадку йдеться не про формулювання поняття, а про склад даних земель.

Таким чином, підсумовуючи проаналізоване, вбачаємобрати до уваги саме їхнє призначення, закріпивши це поняття у Земельному кодексі України.

Однак не слід забувати, що у зв'язку із нерухомістю землі, правовий статус водних об'єктів, що регулюється водним законодавством, досить міцно переплетений з правовим статусом земель, на яких вони розташовані. Як нам здається, саме ця обставина зумовила виокремлення такої категорії, як землі водного фонду [7, с. 138].

Існує думка, що землі водного фонду можна розділити на дві окремі категорії: землі, які безпосередньо знаходяться під водою та землі, що прилягають до водойм та призначаються до використання й охорони вод. Остання категорія використовується під будівництво споруджень, що призначені для задоволення різноманітних потреб населення (у питній воді, побутові та оздоровчі потреби тощо). Окрім того, існує велика кількість суспільних потреб: водогосподарські, сільськогосподарські, природоохоронні, промислові, рибогосподарські, енергетичні, транспортні та ін. [5, с. 15].

Узагальнюючи, підкреслимо, що на сучасному етапі дійсне законодавство щодо земель водного фонду розкриває особливості правового статусу певних категорій цих земель тільки на рівні підзаконних нормативних актів. Саме тому неналежна реалізація або невиконання домінант законів пояснюється неконкретністю останніх або множинними посиланнями на земельне та водне законодавство, яке, як вже наголошувалося, не досить детально розроблене. Таким чином, дане становище потребує виправлення, адже документи повинні бути зрозумілими, а міркування законодавця викладені однозначно, що послужить уникненню різного тлумачення приписів законодавства.

Висновки. Отже, підсумовуючи наведене, відзначимо, що особливості складу та правового статусу використання та охорони земель водного фонду, розміщених за різними нормативно-правовими актами, доцільно було б розмістити у спеціальній главі діючого Земельного кодексу України. У цій же главі потрібно було б закріпити визначення поняття земель водного фонду, беручи до уваги різновиди категорій даних земель, їхнє призначення й специфіку.

Список використаної літератури

1. Водний кодекс України [Електронний ресурс]. – Режим доступу : <http://zakon3.rada.gov.ua/laws/show/213/95-%D0%B2%D1%80>.
2. Земельний кодекс України: від 25.10.2001 № 2768-III [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://zakon3.rada.gov.ua/laws/show/2768-14/page>.
3. Екологічне право України. Особлива частина: навч. посіб. / О. М. Шуміло, В. А. Зуєв, І. В. Бригадир. – К. : Центр навч. літ-ри, 2013. – 432 с.
4. Дроваль О. М. Визначення та склад земель водного фонду України / О. М. Дроваль // Теорія і практика правознавства. – 2016. – Вип. 1. [Електронний ресурс]. – Режим доступу : <http://tlaw.nlu.edu.ua/article/viewFile/71961/66944>.
5. Міненко С. Проблеми відмежування земель водного фонду від інших категорій земель / С. Міненко // Актуальні питання земельного права. – 2013. – С. 14–19.
6. Основы законодательства Союза ССР и союзных республик. – М. : Юрид. лит, 1983. – 352 с.
7. Соколова А. К. Правові аспекти режиму земель водного фонду / А. К. Соколова // Науковий вісник Херсонського державного університету. – 2015. – Вип. 2. – С. 136–140. – (Сер. юридична).
8. Стадник М. Є. Правове регулювання водокористування в Україні / М. Є. Стадник // Вісник Кам'янець-Подільського національного університету імені Івана Огієнка. Економічні науки. – 2013. – Вип. 8. – С. 66–69.

References

1. *Vodnyi kodeks Ukrainy [Water code of Ukraine]. (n.d.). zakon.rada.gov.ua. Retrieved from <http://zakon3.rada.gov.ua/laws/show/213/95-%D0%B2%D1%80> [in Ukrainian].*
2. *Zemelnyi kodeks Ukrainy [Landed code of Ukraine]. (n.d.). zakon.rada.gov.ua. Retrieved from <http://zakon3.rada.gov.ua/laws/show/2768-14/page> [in Ukrainian].*
3. *Shumilo O. M., Zuiiev V. A., Bryhadyr I. V. (2013). Ekolohichne pravo Ukrainy. Osoblyva chastyna [Ecolaw of Ukraine. Special part]. Kyiv: Tsentr navchalnoi literatury [in Ukrainian].*
4. *Droval, O. M. (2016). Vyznachennia ta sklad zemel vodnoho fondu Ukrainy. [Determination and composition of earth of water fund of Ukraine]. Teoriia i praktyka pravoznavstva – Theory and practice of jurisprudence, 1. Retrieved from <http://tlaw.nlu.edu.ua/article/viewFile/71961/66944> [in Ukrainian].*
5. *Minenko S. (2013). Problemy vidmezhuвання zemel vodnoho fondu vid inshykh katehorii zemel [Problems of dissociation of earth of water fund are from other categories of earth]. Aktualni pytannia zemelnoho prava – Pressing questions of the landed right, 14–19 [in Ukrainian].*
6. *Osnovy zakonodatel'stva Soyuzu SSR i soyuznykh respublik [Fundamentals of the legislation of the USSR and the Union republics]. (1983). Moskva : Yuridicheskaya literatura – Moscow: Yuridical literature, 352 [in Russian].*
7. *Sokolova A. K. (2015). Pravovi aspekty rezhymu zemel vodnoho fondu [Legal aspects of the mode of earth of water fund]. Naukovyi visnyk Khersonskoho derzhavnoho universytetu. Serii: Yurydychna – Scientific announcer of the Kherson state university. Series: Legal, issue 2, 136-140 [in Ukrainian].*
8. *Stadnyk M. Ye. (2013). Pravove rehuliuвання vodokorystuvannia v Ukraini [The legal adjusting of water consumption is in Ukraine]. Visnyk Kamianets'-Podil's'koho natsionalnoho universytetu imeni Ivana Ohienka. Ekonomichni nauky - Announcer of the Kam'ianets'-Podil's'kyi national university of the name of Ivan Ohienko. Economic sciences, issue 8, 66–69 [in Ukrainian].*

Стаття надійшла до редакції 06.12.2017.